

İSTANBUL VE ANKARA'DAKİ BİR GRUP ASKERİN AIDS KONUSUNDAKİ YAKLAŞIMLARI

Dr. Bilal BAKIR (*), Dr. Nazmi TÜMERDEM (*), Dr. Mustafa ÖZER (**),
Uzm. Fazilet TÜFEKÇİ (***), Dr. Muharrem UÇAR (****), Dr. Metin HASDE (*)

Gülhane Tıp Dergisi 45 (1) : 19 - 24 (2003)

ÖZET

Ankara ve İstanbul'daki bir grup askerin Edinilmiş İmmün Yetmezlik Sendromu (AIDS) hakkındaki bilgi düzeyleri ve bunu etkileyen faktörleri ortaya çıkarmaya yönelik yapılan bu kesitsel çalışmaya, toplam 5651 asker arasından sistematik örneklem yöntemi ile seçilen 1129 asker dahil edilmiştir. Araştırma sonucunda, askerlerin, AIDS'in bulaşıcı bir hastalık olduğunu ve cinsel yolla bulaşabileceğini çok yüksek oranlarda bildikleri ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan, aynı zamanda, AIDS'e yönelik risk grupları, tedavi ve korunma noktalarında ciddi eksiklikler ve yanlış inanışlara sahip oldukları da tespit edilmiş, bu bilgilerini çoğunlukla yazılı ve görsel medyadan edindikleri öğrenilmiştir. Askerlerin bu bilgi ve inanışlarına etki eden faktörler incelendiğinde, askerin kendisinin ve ebeveynlerinin öğrenim düzeyleri ile yaşanan yerleşim biriminin önemli derecede etkili olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: AIDS, Bilgi Düzeyi, Etkileyen Faktörler.

SUMMARY

Approaches of a Group of Soldiers in Istanbul and Ankara About AIDS

In this cross-sectional survey which was carried out in order to determine the level of knowledge about AIDS and the influencing factors related with this subject, 1129 soldiers selected systematically among totally 5651 soldiers from Ankara and Istanbul have been included. According study, it has been revealed that a high percentage of soldiers knew that AIDS is a contagious disease and it can spread by sexual intercourse. On the other hand, it has been determined that there were serious defects and wrong believes about risk groups, treatment and prevention

(*) GATA Halk Sağlığı Anabilim Dalı

(**) GATA Sağlık Hizmetleri Yönetimi Bilim Dalı

(***) Bakırköy 70. Yıl Sağlık Meslek Lisesi, İstanbul

(****) GATA Tıp Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı

Reprint Request : Dr. Bilal BAKIR, GATA Halk Sağlığı Anabilim Dalı, 06018 Etlik/ ANKARA

Bu çalışma GATA Halk Sağlığı Anabilim Dalı tarafından gerçekleştirilmiştir.

Kabul Tarihi : 27.12.2002

of AIDS at the same time and that majority of these points about AIDS have been obtained from mass media. When factors effecting the level of knowledge were investigated, it has been seen that both the education level of soldiers and their parents and the size of settlement were statistically significantly.

Key Words: AIDS, Level of Knowledge, Effecting Factors.

GİRİŞ

AIDS, bilindiği üzere, savunma sistemini etkileyen ve henüz tam tedavisi bulunamayan ölümcül bir hastalıktır. Bu nedenle, AIDS hastalığıyla mücadelede, tedaviden çok korunma yolları, risk grupları ve sağlıklı cinsel davranışlar gibi konularda verilen sağlık eğitimi daha ön planda yer almaktadır. AIDS vakalarının dörtte üçünün 25-44 yaş arasında görüldüğü ön planda tutulursa (1), askerlik ortamı, cinsel yönden aktif haldeki bir grubu toplu olarak elinde bulundurması açısından, risk grubuna yönelik sağlık eğitiminde çok uygun bir ortam oluşturmaktadır.

Bu anlamda, yapılacak toplum tabanlı çalışmalarla bulaşma yolu, risk grupları ve korunma yöntemleri gibi konulardaki eksiklikler ve yanlış inanışların belirlenerek önlem alınması mümkün olabilir.

Askerlerin AIDS hakkındaki bilgi, tutum ve davranışları ile ilgili literatürde yapılmış çok fazla çalışma bulunmamaktadır. Güney Afrika'da yapılmış olan bir çalışmada, askerlerin, AIDS'in bulaşma yolu ve riskli davranışlar ile ilgili sorulara %80'den fazla bir oranda doğru cevap verdiği, bu bilgileri de çoğunlukla okuldan (%34.8), daha sonra da sağlık ve sosyal hizmet birimlerinden (%27.1) ve basılı medyadan (%17.7) öğrendiği görülmüştür (2). Çin'de yapılmış bir çalışmada ise askerlerin %76.7 oranında risk gruplarını, %89.5 oranında ise bulaşma yollarını doğru bildikleri ve bu bilgileri gazete, magazin dergileri ve ders dışı kitaplardan edindikleri bildirilmiştir (3). İtalya'da, ilk tıbbi muayeneleri için bir araya gelen bir grup genç asker arasında yapılmış olan başka bir çalışmada da, yine insanların bu bilgileri çoğunlukla medya ve okul yoluyla edindikleri görülmüştür (4).

Ancak, Hindistan'da yapılan bir çalışmada, Deniz Kuvvetlerine bağlı askerler, AIDS'in çoğunlukla heteroseksüel yolla bulaştığını bildirmiş olmalarına rağmen, bu tür heteroseksüel ilişkiler - özellikle Asya'da- halen en sık bulaşma yolunu oluşturmaya devam etmektedir (5). Bu durum, bilgi düzeyinin, tutuma ve davranışa eş zamanlı olarak yansımayaabileceğini ve sağlık eğitiminin bu noktadaki önemini ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın amacı da, askerlerin, AIDS'in bulaşma yolu, risk grupları, tedavisi ve korunma yöntemleri ile sağlıklı cinsel davranışlar konusundaki genel bilgilerini ve varsa yanlış inanışlarını belirlemek, bu bilgilerin kaynaklarını ve tutumlarını değerlendirerek yapılacak olan sağlık eğitimi çalışmalarında göz önünde bulundurulabilecek noktaları aydınlatılmaktır.

GEREÇ YÖNTEM

Evren olarak İstanbul ve Ankara'dan birer birlik olmak üzere toplam 5651 askerinin alındığı bu kesitsel çalışmada, örneklem yöntemi olarak sistematik örnekleme yöntemi seçilmiştir.

Öncelikle, her iki bölgede de, askerler buldukları en küçük askeri birimlere göre isim sırasına göre listelendirilmişlerdir. Daha sonra, sırasıyla her 5 kişiden biri alınmak üzere, askerler çalışmaya dahil edilmiştir. Askerin izinde olması veya herhangi bir mazereti bulunması durumunda bir sonraki asker çalışmaya dahil edilmiştir. Böylelikle, 3454 askerinin bulunduğu İstanbul'daki askeri birlikten 690, 2197 askerinin bulunduğu Ankara'daki birlikten ise 439 asker olmak üzere toplam 1129 asker çalışmaya alınmıştır.

Daha sonra, bu askerlere, gözlem altında anket uygulanarak, genel sosyo-demografik özellikleri ile AIDS konusundaki bilgi düzeyleri ve tutumları hakkında veriler toplanmıştır. Toplanan veriler SPSS 9.05 programına yüklenerek istatistiksel analizleri yapılmıştır. Gruplar arasındaki farklılıklarla ilgili analizler sırasında ki-kare, ANOVA ve Kruskal-Wallis testleri kullanılmıştır.

BULGULAR

Elde edilen veriler sonucunda çalışmaya dahil edilen 1129 askerinin yaş ortalamasının 20.9±1.4 olduğu, bunların %47.3'ünün 20, %37.6'sının ise 21 yaşında olduğu, sadece %1.7'sinin 25 yaşının üzerinde olduğu görülmüştür. Askerlere ait diğer sosyo-demografik veriler Tablo-I'de sunulmuştur.

TABLO - I
Araştırmaya Katılan İstanbul ve Ankara'daki Bir Grup Askerinin Bazı Sosyo-demografik Verilerinin Dağılımı (Ankara, 2001)

Medeni Durum	n	%
Bekar	986	87.3
Evli	136	12.0
Dul	2	0.2
Boşanmış	5	0.5
Toplam	1129	100.0
Öğrenim durumu	n	%
Okur-yazar değil	33	2.9
Okur-yazar	48	4.3
İlkokul	437	38.7
Ortaokul	229	20.3
Lise 349	30.9	
Yüksekokul	33	2.9
Toplam	1129	100.0
Askerin yaşadığı yerleşim birimi	n	%
Köy	429	38.0
Belde	42	3.7
İlçe	306	27.1
İl merkezi	352	31.2
Toplam	1129	100.0
Ailenin gelir grubu	n	%
0-125 milyon arası	344	30.5
126-400 milyon arası	669	59.2
401 milyon ve üzeri	116	10.3
Toplam	1129	100.0

Asker ailelerinin ortalama aylık gelirinin 239.7±301.8 milyon olduğu ve %89.7'sinin 400 milyonun ve altında gelir sahibi olduğu görülmüştür. Bu arada, askerlerin %90.4'ü çekirdek ailede yaşadığını, %9.6'sı ise büyük ailede yaşadığını belirtmiştir.

AIDS konusundaki bilgi ve tutumlarını etkileyebileceği düşüncesiyle askerlere, ayrıca, anne ve babalarının öğrenim durumları sorulmuştur. Asker babalarının çoğunlukla (%59.6) ilkokul mezunu oldukları, %22.1'inin ya okur-yazar dahi olmadığı ya da sadece okur-yazar olduğu (herhangi bir okul bitirmemiş) ve sadece 1.4'ünün yüksekokul mezunu olduğu görülmüştür.

TABLO - II
Araştırmaya Katılan İstanbul ve Ankara'daki Bir Grup Askerin AIDS ile İlgili İfadelere Verdikleri Doğru Cevap Yüzdelerinin Dağılımı (Ankara, 2001)

Belirtilen ifade	Doğru cevaplayan	Yanlış cevaplayan
AIDS bulaşıcı bir hastalıktır	95.4	4.6
AIDS öldürücü bir hastalıktır ama aşısı bulunmuştur	49.4	50.6
AIDS hastası olmakla kanında virüs taşımak farklıdır	47.3	52.7
AIDS insan vücudunun hastalıklara karşı direncini azaltır	86.7	13.3
Bir kişiye dışarıdan bakarak onun AIDS hastası olduğu söylenemez	86.5	13.5
AIDS cinsel ilişki sonucu bulaşabilir	97.9	2.1
AIDS olan bir kişi sağlıklı görünebilir	31.1	68.9
Aynı şeyleri paylaşmakla (oda, yemek, havlu) AIDS hastalığı bulaşmaz	59.7	40.3

Asker anneleri arasında ise yarıya yakınının (%47.5) ya okur-yazar dahi olmadığı ya da sadece okur-yazar olduğu (herhangi bir okul bitirmemiş) görülmüş, %43.6'sının ilköğretim mezunu ve sadece %0.6'sının yükseköğretim mezunu olduğu tespit edilmiştir. Askerlere, bu sosyo-demografik sorular sonrasında, AIDS ile ilgili çeşitli ifadeler yöneltilmiş ve doğru mu yanlış mı olduğu sorulmuştur. Bu ifadelere verilen cevap yüzdelerinin dağılımı ise Tablo-II'de özetlenmiştir.

TABLO - III
Araştırmaya Katılan İstanbul ve Ankara'daki Bir Grup Askerin AIDS'in Tanısı, Korunma Yolu ve Risk Grupları ile İlgili Cevaplarının Dağılımı (Ankara, 2001)

AIDS tanısı nasıl konur	n	%
Eliza testi ile	266	25.8
İdrara tahlili ile	51	5.0
Röntgen filmi ile	23	2.2
Tam kan tahlili ile	689	67.0
Toplam	1029	100.0

Kimler AIDS'e yakalanır	n	%
Eşcinseller	132	13.7
Kan nakli yapılanlar	155	16.0
Sadece kadınlarla ilişki kuranlar	209	21.6
Alkol ve sigara kullananlar	13	1.3
Hepsi	458	47.4
Toplam	967	100.0

AIDS'ten nasıl korunulabilir	n	%
Aşısı olarak	186	18.3
Hayat kadınlarından uzak durarak	460	45.2
Cinsel ilişkide kılıf kullanarak	333	32.8
İyi beslenerek	38	3.7
Toplam	1017	100.0

Askerlerin, AIDS'in tanısı, korunma yolu ve risk grupları ile ilgili sorulara verdikleri cevapların dağılımı ise Tablo-III'te sunulmuştur.

Askerlere son kısımda, bilgi düzeylerine yönelik bu soruları hangi kaynaklardan edindikleri ve herhangi bir yakınları AIDS olursa takınacakları tutumun ne olacağı sorulmuştur. Verilen cevapların dağılımı Tablo-IV'te verilmiştir.

TABLO - IV
Araştırmaya Katılan İstanbul ve Ankara'daki Bir Grup Askerin AIDS ile İlgili Bilgileri Edindikleri Kaynakların ve AIDS'li Yakınlarına Karşı Tutumlarının Dağılımı (Ankara, 2001)

AIDS bilgisini edindikleri kaynak	n	%
Televizyon	629	61.8
Gazete-dergi	189	18.6
Aile-arkadaş çevresi	75	7.3
Konferans	125	12.3
Toplam	1018	100.0

AIDS'li yakınlarına karşı tutumları	n	%
Ayrılıp/boşanırım	39	3.7
Reddederim bir daha görüşmem	12	1.1
Hastaneye götürürüm	148	14.0
İyileşmesi için her şeyi yaparım	828	78.3
Bakım parası veririm ama ben kendisiyle görüşmem	31	2.9
Toplam	1058	100.0

Askerlerin AIDS'e yönelik sorulara verdikleri yanıtlar ile yaşadıkları yerleşim biriminin büyüklüğü arasındaki ilişki incelendiğinde, genel olarak köyde yaşamakta olanların bilgi düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür. Köyde yaşamakta olanların %56.4'ü AIDS'in öldürücü olduğunu, fakat aşısının bulun-

duğunu bildirirken, bu oran beldelekilerde %43.2, şehirde ise %47.7 olmuştur. Diğer gruplarla karşılaştırıldığında, bu farklılık anlamlı bulunmuştur ($p=0.045$). Dışarıdan bakıldığında, herhangi birine AIDS denebilir diyenlerin oranının köyde %17.3, belde ise %2.6 olduğu ve farkın anlamlı olduğu görülmüştür ($p=0.015$). Benzer bir soruda, AIDS hastasının sağlıklı görünüp görünemeyeceği sorulmuş, köyde yaşamakta olanların %25.1'i belde ise %34.2'si "Evet" diye yanıtlamış ve bu durum da anlamlı bir farklılık yaratmıştır ($p=0.014$).

Ayrıca, AIDS tanısının konması noktasında da istatistiksel bir farklılığın bulunduğu, köyde yaşayanların, röntgen yöntemini en yüksek (%5.1), Eliza yöntemini ise en düşük oranda (%20.2) belirtmiş olduğu tespit edilmiştir ($p=0.000$). Yine, köyde yaşayanların, AIDS'ten aşı ile korunabileceğini en yüksek oranda (%22.4), cinsel ilişki sonrasında kondom kullanılması gerektiğini ise en düşük oranda (%25.3) belirttiği ve diğer gruplarla farkın anlamlı olduğu görülmüştür ($p=0.014$).

Öğrenim grupları ile yapılan karşılaştırmalarda, doğal olarak, AIDS'in bulaşıcı olduğunu bilenlerin (%97.3), AIDS'in öldürücü olduğuna ama aşısının bulunduğu olumsuz yanıt verenlerin (%59.0), dışarıdan bakıldığında herhangi birine AIDS denebilir diyenlerin (%92.1), AIDS tanısının Eliza testi ile konduğunu bilenlerin (%37.0), AIDS hastasının sağlıklı görünebileceğini ifade edenlerin (%42.5), AIDS'ten cinsel ilişki sırasında kondom kullanarak korunabileceğini bilenlerin (%43.7), AIDS'in kan nakli yapılanlar arasında daha sık görülebileceğini söyleyenlerin (%20.1) ve aynı eşyaları kullanmakla AIDS'in bulaşmayacağını bilenlerin (%74.9) oranının lise ve üzeri grupta diğer gruplarla karşılaştırıldığında anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür ($p<0.05$).

Benzer durumun anne ve baba öğrenim düzeyi için de geçerli olduğu görülmüştür. Baba öğrenim düzeyi lise ve üzeri olan gruptakilerde, AIDS'in öldürücü olduğu ama aşısının bulunduğu yanlış olduğunu (%65.0), dışarıdan herhangi birine AIDS denebileceğini (%91.3), AIDS tanısının Eliza testi ile konduğunu (%52.5), aynı eşyaları kullanmakla AIDS'in bulaşmayacağını (%75.9) ve AIDS'ten cinsel ilişki sırasında kondom kullanarak korunabileceğini (%53.2) bilenlerin oranının, öğrenim düzeyi düşük olan gruplardan anlamlı derecede daha yüksek olduğu bulunmuştur ($p<0.05$).

Anne öğrenim düzeyi lise ve üzeri olan grupta ise AIDS'in direnci azaltacağını (%100.0), AIDS tanısının Eliza testi ile konduğunu (%51.4), AIDS'ten cinsel ilişki sırasında kondom kullanarak korunabileceğini (%51.4) ve aynı eşyaları kullan-

makla AIDS'in bulaşmayacağını (%86.5) bilenlerin oranı, öğrenim düzeyi düşük olan diğer gruplardan anlamlı derecede yüksek olmuştur ($p<0.05$).

Medeni durum göz önüne alındığında, AIDS'ten korunmak için cinsel ilişki sırasında kondom kullanmak gerektiğini belirten bekarların oranı %33.6, evli, boşanmış veya dulların oranı %26.4 olmuş, ayrıca, bekarların %43.5'i hayat kadınlarından uzak kalmak gerektiğini bildirirken, diğer grupta ise bu oran %57.6 olmuş ve bu farklılıkların da anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p=0.034$).

Gelir gruplarına göre değerlendirme yapıldığında AIDS'ten korunmak için cinsel ilişki sırasında kondom kullanmak gerektiğini bildiren grubun aylık gelirinin (292±335 milyon) aşı olmak (216±378 milyon) ve hayat kadınlarından uzak kalmak gerektiğini (220±249 milyon) bildiren gruplardan anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür ($F=4.263$, $p=0.005$). Ayrıca, AIDS tanısının Eliza testi ile konduğunu söyleyenlerin oranı, aylık geliri 400 milyon ve üzeri olan grupta (%41.4), aylık geliri 0-120 milyon (%20.3) ve 121-400 milyon (%25.6) olan gruplardan anlamlı derecede yüksek çıkmıştır ($p=0.000$).

Aile tipine göre yapılan karşılaştırmalarda, AIDS'e yönelik ifadeler verilen cevaplar açısından gruplar arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir ($p>0.05$).

TARTIŞMA

Araştırma, %87.3'ünün bekar, yarıya yakınının (%45.9) öğrenim düzeyinin ilkökul veya altı ve yaş ortalamasının 20.9±1.4 olduğu bir populasyonda gerçekleştirilmiştir. Genç ve öğrenim düzeyi düşük olan bu grup, cinsel sorunların toplumumuzda halen önemli bir tabu olduğu ve bu konularda bilgiye ulaşmada zorlukların çekildiği göz önünde bulundurulursa, bu tür araştırmalar için gerçek bir risk grubunu oluşturmaktadır. Dolayısıyla, yapılacak araştırmalarla bilgi düzeyinin yanı sıra, yanlış inanışlar konusunda da eksikler görülüp verilebilecek eğitimlerle hem daha iyi bilgilendirilmeleri hem de yanlışların önüne geçilmesi noktasında daha verimli sonuçlar elde edilebilir.

Araştırma sonucunda, askerlerin AIDS konusundaki bilgi düzeylerinin çok kötü durumda olmadığı, ancak bazı yanlışların bulunduğu görülmüştür. Askerlerin %95.4'ü AIDS'in bulaşıcı olduğunu, %86.7'si direnci azalttığını, %97.9'u ise cinsel yolla bulaşabileceğini doğru olarak bilmiştir. Çin'de yapılmış olan çalışmada (3), AIDS'in bulaşma yolunu bilenlerin oranı %89.5 olarak bulunmuştur. 1997'de Etimesgut Zırhlı Birlikler ve Eğitim Tümen Komutanlığına bağlı askerler arasında yapılmış olan

bir çalışmada ise (6), AIDS hakkında bilgi sahibi olma oranı %74.2, bulaşma yolunu doğru olarak bilme oranı ise %61.0 olarak gerçekleşmiştir. Bu çalışmalardaki sonuçlarla karşılaştırınca, bu konulardaki bilgi düzeyinin zaman içinde biraz daha iyileşme gösterdiği görülmektedir.

Diğer taraftan, askerlerin %40.3'ü aynı şeyleri paylaşmakla (oda, yemek, havlu) AIDS hastalığının bulaşabileceğini, %49.4'ü ise AIDS'in aşısının bulunduğunu yanlış bir şekilde ifade etmiştir. Ayrıca, sadece, %47.3'ü AIDS hastası olmakla kanda virüs taşımamanın farklı olduğunu, yine sadece %31.1'i AIDS'li kişinin sağlıklı görünebileceğini doğru olarak bilmiştir. Etimesgut Zırhlı Birlikler ve Eğitim Tümen Komutanlığına bağlı 3218 asker arasında yapılmış olan başka bir kesitsel çalışmada, askerlerin %25.7'si AIDS'in tedavisinin bulunduğunu ifade etmiştir (7). Yeni Delhi'deki çalışmada ise (5) denizci askerlerin %19.3'ü, subayların ise %2.4'ü AIDS'in tedavisinin bulunduğunu bildirmiştir.

Benzer eksikliklerin, AIDS tanısının konması, risk grupları ve korunma gibi konularda da söz konusu olduğu görülmüştür. Hastaların sadece %25.8'i AIDS tanısının Eliza yöntemi ile konabileceğini bilmiş, %67.0'ı ise yanlış bir şekilde tam kan tahlili ile konabileceğini bildirmiştir. Risk grupları konusunda ise kan nakli yapılmasının doğru olduğunu bilenlerin oranı %16.0'da kalmış, bunun yanı sıra hastaların büyük kısmı eşcinsellerin, sadece kadınlarla ilişki kuranların, sigara ve içki kullananların veya bunların kombinasyonlarının yanlış bir şekilde risk gruplarını oluşturduğunu bildirmiştir. Yine bu yanlış olgunun uzantısı olarak, korunmada kondomun önemini belirtenlerin oranı %32.8'de kalmış, diğer askerler ise aşı olmanın, iyi beslenmenin veya hayat kadınlarından uzak kalmanın korunmayı sağlayacağını söylemiştir. Ceylan ve ark. yaptığı çalışmada, korunmak için kondom kullanmak gerektiğini bildirenlerin oranı %53.9 olarak gerçekleşmiştir (7).

Askerlerin %97.9'unun AIDS'in cinsel yolla bulaştığını bilmesine rağmen, korunmak için cinsel ilişki sırasında kondom kullanmak gerektiğini bildirenlerin oranının bu derece düşük olması, ilginç bir sonuç gibi görünebilir. Oysa, cinsel ilişki ile bulaşır diyenlerin sadece üçte biri (%33.0) kondom kullanmak gerektiğini, %45.6'sı ise -mantık olarak bu duruma yatkın ve yine bir çeşit korunmasız cinsel ilişki gibi kabul edilebilecek- hayat kadınlarından uzak durmak gerektiğini söylemiştir. Bunun yanı sıra, -niteliksel çalışmalarla belki kültürel bağlantıları daha rahat gösterilebilir- kondomun kötü şöhretinin olması, özellikle de hayat kadınlarından uzak kalmayı tercih eden erkekler tarafından bir korunma

yöntemi gibi algılanmamasını etkiliyor olabilir.

Askerlerin AIDS ile ilgili bilgileri edindikleri kaynaklara bakıldığında özellikle görsel ve yazılı medyanın (%80.4) çok önemli yer tuttuğu görülmüştür. Askerlerin %61.8'i için televizyon, %18.6'sı için ise gazete ve dergiler önemli bir kaynak oluşturmuştur. Konferanslar, sadece %12.3'ü tarafından belirtilmiştir. Benzer veriler, başka çalışmalarda da elde edilmiştir. Çin'de ve İtalya'da yapılmış olan çalışmalarda da (3,4), askerlerin büyük kısmı kaynak olarak gazeteler, magazin dergileri veya ders dışı kitapları göstermiştir. Güney Afrika'daki çalışmada ise, okul (%34.8) ve sağlık ve sosyal hizmet birimleri (%27.1) daha ağırlıkta bir yer kaplamış, cevaplar arasında medya sadece %17.7'lik bir yer tutmuştur. Eğitim programlarını belirtenler ise sadece %5.2 olmuştur. Daha önce belirtildiği üzere, insanlar cinsellik gibi hep hasır altı kalan bir konudaki bilgi açıklıklarını, formel bir yapıdan uzak ve her türlü yönlendirme veya yanlış bilgilendirmeye açık olabilecek yazılı ve görsel medya araçları ile kapatmaya çalışmaktadır. Ancak, diğer taraftan bakıldığında, yazılı ve görsel medyanın belli kurallar ve standartlar çerçevesinde kullanılması halinde, bilginin iletilmesi konusunda çok ciddi bir yer tutacağı da ortadadır.

Diğer bir ilginç nokta ise, kimler AIDS'e yakalanabilir sorusuna eşcinseller, kan nakli yapılanlar veya kadınlarla birlikte olanlar diye cevap verenler arasında, herhangi bir yakını AIDS olduğunda ayrılacağını/terk edeceğini/görüşmeyeceğini söyleyenlerin oranı @%6.6 ile @%12.1 arasında değişirken, sigara ve alkol kullananlar AIDS'e yakalanabilir diyenler arasında bu oran %41.7'ye kadar çıkmıştır. Bu durum, yanlış ve aynı zamanda zararlı bilginin özellikle bu tür hassas konularda ne kadar yanlış tutumlara yol açabileceğini göstermektedir.

Askerlerin, AIDS ile ilgili bilgi düzeylerini etkileyen faktörler incelendiğinde, özellikle askerin, askerin annesinin ve babasının öğrenim düzeylerinin çok önemli olduğu bulunmuş, öğrenim düzeyi arttıkça bilgi düzeyinin de doğru orantılı bir şekilde arttığı görülmüştür. Tutum göz önünde bulundurulduğunda da, özellikle lise ve üstü öğrenim düzeyinde olanların, AIDS'li yakınlarına karşı daha anlayışlı oldukları, ayrılma/terk etme gibi katı tutumların öğrenim düzeyi düşük olanlar arasında çok daha yüksek olduğu görülmüştür. Benzer bir sonuç, İtalya'daki çalışmada da elde edilmiş, öğrenim seviyesi ile AIDS bilgi düzeyinin ve AIDS'li hastalara karşı daha toleranslı davranma oranının doğru orantılı bir şekilde arttığı bulunmuştur (4).

AIDS bilgi ve tutumunu etkileyen diğer bir fak-

tör de yerleşim yerinin büyüklüğü olmuştur. Köyde yaşamakta olanların, doğal olarak, daha dar bir çevrede bulunması, daha kısıtlı öğrenim şartlarına sahip olması ve bilgiye ulaşma kanallarının daha kısıtlı olması nedeniyle bilgi ve tutumları daha düşük ve olumsuz düzeylerde gerçekleşmiştir.

Sonuç olarak, öğrenim düzeyi ve yerleşim yeri - askerlik ortamında etki edilemeyecek- önemli faktörler olarak saptanmış olmasına rağmen, yapılacak sağlık eğitimi çalışmaları ile AIDS'in doğası, bulaşma yolları, korunma yöntemleri ve risk grupları konusunda yanlış inanışların önüne geçilebileceği ve eksikliklerin tamamlanabileceği görülmüştür.

KAYNAKLAR

1. Wyngaarden, J.B., Smith, L.H., Bennett, J.C. *Cecil Textbook of Medicine. 19th Edition. 1992. S.: 1919.*
2. Van der Ryst, E., Joubert, G., Steyn, F., Heunis, C., le Roux, J., Williamson, C.: *HIV-AIDS related knowledge, attitudes and practices among South African military recruits. S Afr Med J. 91(7): 587-91, 2001 Jul.*
3. Hang, G., Xu, J., Gong, Z. : *A study on AIDS-related knowledge, attitude and behaviour in servicemen in China. Zhonghua Yu Fang Yi Xue Za Zhi. 30(2): 94-7, 1996 Mar.*
4. Carducci, A., Frasca, M., Grasso, A., Terzi, I., Avio, C.M.: *AIDS related information, attitudes and behaviours among Italian male young people. Eur J Epidemiol. 11(1): 23-31, 1995 Feb.*
5. Thergaonkar, W.P., Tripathy, G.C., Aggarwal, S.K., Nagaraja, T., Sharma, D. : *A study on existing knowledge about AIDS among naval personnel. J Commun Dis. 23(3): 191-4, 1991 Sep.*
6. Tekbaş, Ö.F. : *Erbaş ve Erlerin Aile Planlaması Eğitimi İçin Eğitim Materyali Geliştirilmesi. Halk Sağlığı Uzmanlık Tezi, Ankara, 1997.*
7. Ceylan, S., Tekbaş, Ö.F., Açikel, C., Akkan, T.: *Sexually transmitted disease knowledge of new recruits and sexual attitudes of those. 4. Balkan Askeri Tıp Kongresi Bildiri Özet Kitabı. Bükreş, 1999.*